

FOTO: Viel Bjerkeset Andersen

Strategiske blikk et lyskunstprosjekt på Fredriksten Festning

Kunstneren har laget en todelt installasjon med inspirasjon fra blant annet gamle kommunikasjonsteknologier som heliografer og semafortårn.

Verk én spenner hele festningsområdet og er for kvelds- og nattesituasjonen. Tre røde lysobjekter er plassert på Overberget, Citadellet og Gyldenløve. De symboliserer den militære signalisering mellom de tre befestningene, som må ha foregått der da krig truet eller herjet. Av og til trigges det ene lyset til å pulserer frenetisk – lik en alarmert soldatvakt kanskje – som så trigger de to andre lysene med et par sekunders mellomrom, en tidsforskjell som symboliserer den tid lydsignaler bruker mellom befestningene. De røde lysene pulserer urytmisk slik hjertet hopper til når man er truet av fare eller når den man er dødsforelsket i uventet dukker opp. Omsider faller lysene til ro og pulserer sakte ut og inn, lik rytmen til rolig pusting når lungene sakte fylles og tømmes for luft. Roen varer til lysobjektene trigges på nytt. Røde lys tennes også i lunden der Karl XII antas drept.

Det andre verket åpenbares kort idet solstråler faller inn mot en serie av speil som reflekterer lyset inn i noen av de mørke skyggene i og omkring Citadellet, og «tegner» små figurer eller meldinger. De symboliserer flyktige spor av myter og personlig, romantisk og kanskje lyssky kommunikasjon mellom folk som var på festningen før. Med lignende teknikk lages en figur på fondveggen til Kongens bastion: Speil sender solstråler langs veggen og lyser opp en brukket «linje».

Lyskunst

En form for billedkunst der det viktigste uttrykksmiddelet er lys, kunstig eller naturlig. Eksempelvis kan en manipulere lysets egenskaper, eller rom og ting ved bruk av lys. Projisering på bygg, og å tegne med lys mens en tar foto med lang lukketid, kalles lysgraffiti. Lyseffekter har alltid blitt brukt i kunsten, ofte arkitektonisk, som glassmaleri i kirker. Moderne lyskunst er som kunstform knyttet til utviklingen av kunstlys og eksperimentell kunst.

Stedsspesifikk kunst

Kunst som er laget for et bestemt sted, og som vil endre eller miste mening dersom verket skulle bli flyttet til et annet sted. Man kan si at omgivelsene blir en del av kunstverket.

Viel Bjerkeset Andersen

Viel Bjerkeset Andersen er utdannet ved Statens Kunst- og Håndverksskole og Statens kunstakademi. Hun lager blant annet fotografi, skulpturer og installasjoner, både offentlig kunst og utstillinger, fra frittstående objekter til landskapskunst. Arbeidene beveger seg ofte i grenselandet mellom det tilstedeværende og fraværende.

Lys- og lydprosjektet

Fire festninger ved Oslofjorden – Akershus, Oscarsborg, Fredrikstad og Fredriksten – har i 2009 fått til sammen seks spesiellagede samtidskunstverk. Noen av landets fremste lys- og lydkunstnere har skapt hvert sitt verk. Disse reflekterer både over stedets historie og samtiden. Prosjektet er en del av Nasjonale Festningsverks satsing «Nytt liv på historisk grunn» og er finansiert av Sparebankstiftelsen DnB NOR.

Fredriksten Festning

Fredriksten festning er seks ganger blitt angrepet av svenskene, men aldri inntatt. Halden har under forsøkene blitt sterkt skadelidende og innbyggerne brant sågar selv ned byen i 1716. Spesielt kjent er dødsfallet til svenskekongen Karl XII i 1718. Idet han inspiserer situasjonen fra en skyttergrav utenfor festningen, ble han i nattens mulm og mørke skutt gjennom hodet. Var kulen norsk? Kanskje. Flere svensker har tilstått å ha myrdet kongen, men ingen har blitt ansett som troverdig.

Danmark måtte i Kielfreden avstå Norge til Sverige i 1814. Nordmennene motsatte seg dette ved å erklære selvstendighet, og svenskekongen Karl Johan gikk til krig. Mange områder rundt om i landet ble tatt, men Fredriksten holdt stand. Etter et par ukers bombardement av Halden og festningen, ga Norges nyvalgte konge ordre om at Fredriksten skulle overgi seg, noe den gjorde med «flyvende faner og klingende spill».

Se også: www.verneplaner.no

Aktiviteter

Forarbeid

Informasjon: *Strategiske blikk* er inspirert av semafortårn og heliografer, som tidligere ble brukt i militæret for å signalisere med lys over store avstander. En heliograf reflekterer solstråler, og beskjeder blir kodet med blinking. Semafortårn er tårn med mekaniske armer på toppen, og beskjeder blir kodet med armenes posisjoner.

Sjekk oppdatert info: www.nasjonalefestningsverk.no/lyslyd/
Ta med speil når dere drar til festningen

Oppgaver på festningen

- Om formiddagen: Observer lystegnet på Kongens bastion, og finn ut hvordan det virker.
- Når det er sollys: Let etter noen av lysmeldingene som projiseres i skygger i og omkring Citadellet, og finn ut hvordan de virker.
- Forsøk å speile solstråler til hverandre, for eksempel fra Citadellet via Overberget til Gyldenløve. Noen som kan morse?
- Når det er mørkt: Trigg de røde lysobjektene.
- Finn ut av mytene som svirrer på festningen.

Etterarbeid

Diskuter:

A) *Strategiske blikk*

- Hvordan leker kunstverket med gammel kommunikasjons-teknologi, både de røde lysobjektene og lysmeldingene?
- Hva gjør verket stedsspesifikt?

B) Strategiske blikk hentyder blant annet til myten om Den Hvite Dame.

- Gjenfortell det dere husker av denne myten.

- Tror du på den? Hvis ja: Hvorfor? – Hvis nei: Hvorfor?
Om den ikke er sann, hvorfor tror du folk bryr seg om den da, hvorfor fortsetter den sitt liv som myte?
- Fins det en myte eller legende som du liker? Fortell den til de andre.

Del elevene i grupper eller to og to.

C) Lysgraffiti ute. Utstyr: svart papp eller papir, speil, kniv, tape:

- Utforsk skolen eller byen der du bor for egnede plasser til å projisere lysfigurer, for eksempel vegger eller større gjenstander, som ligger i skyggen.
- Tenk ut hva slags melding du tror kan passe der eller til de mennesker som ferdes der. Si noe karakteristisk om stedet, gi stedet noe nytt eller skap en kontrast.
- Skjær vekk figurer eller korte ord fra den svarte pappen, og fest den speilvendt til speilet.
- Still speilet så det reflekterer sollyset mot ditt utvalgte sted. For å sende solstråler rundt hjørner må du reflektere fra speil til speil.
- For at lysfiguren skal holde seg i ro kan du støtte speilet mot noe eller montere det på en trebukk.
- Fotografer lysgraffitien.

D) Fange bevegelig lys med foto. Tegn med lommelykt eller LED-lys i et mørkt rom eller ute en mørk kveld. «Skriv» ditt eget navn eller et viktig ord, lag en fin form eller skap en lyslogo. Ta bilde av det med lang lukketid, flere sekunder. Eksperimenter med lysavstand, tegningstempo, lukketid og ISO-innstilling. «Tegn» med lykten mot en gjenstand eller vegg – eller mot kameraet slik du gjør med stjerneskudd. – Klarer du det samme med video?

REFERANSE TIL LÆREPLANEN

Kunst og håndverk

Formål: «Estetisk kompetanse er en kilde til utvikling på flere nivåer, fra personlig vekst, via innflytelse på ens egne omgivelser til kreativ nytenkning i et større samfunnsperspektiv.»

Å kunne bruke digitale verktøy: «Kunnskap om estetiske og digitale virkemidler er avgjørende for bevisst kommunikasjon.»

Kompetansemål, kunst, 7. årstrinn: «Samtale om opplevelse av hvordan kunstnere har benyttet form, lys og skygge og bruke dette i eget arbeid med bilde og skulptur.»

Kompetansemål, visuell kommunikasjon, 10. årstrinn: «Bruke ulike materialer og redskaper i arbeid med bilder ut fra egne interesser.»